

Réz István favella- és fagereblye-készítő beszél a szakmájáról

AZ UTOLSÓ MOHIKÁN

dr. habil Gerencsér Kinga
c. egyetemi tanár

Bakonybélen egykor százan készítettek favellát, ma azonban már az országban egyedülként a nyolcvanöt éves Réz István őrzi ennek a mesterségnek a tudományát. Nagy hagyományai voltak itt régen a faárúkészítésnek, volt, aki jármot, favellát, gereblyét csinált, de igyekeztek mást is készíteni. Az árut általában a kereskedők vitték el, de voltak, akik lovas szekérre pakolták, úgy járták a falvakat, megyéket. Néha hetekig elvoltak egy-egy szállítmánnyal, cserekereskedelem is zajlott, de pénzért is adtak el szerszámokat.

Réz István nyolcvanöt évesen ma is egész nap dolgozik, reggeltől estig

– Egy létráért, mint ez is itt, három-négy kosár kukoricát kértek. Kosárszám adták el a szerszámot, majd hozták haza a termést – meséli az egykori szokásokat Réz István. A bakonybéliek ugyanis

kevés művelhető földterülettel rendelkeztek, ezért szükségük volt a gabonafélékre. Voltak, akik részes aratást vállaltak, így szerezték meg a kenyérgabonát és a hizlalni valót.

Réz István, mint mondja, mindig kapcsolatban volt a fával. Famunkás édesapjától sokat tanult, akitől egyedi szerszámokat is örökölt. A faluban a helyiek annak idején mindenféle faszerszámot készítettek és árusítottak. Ő egykor az erdőn keresett munkát.

– Volt, hogy csemetekertben dolgoztam, ágyásokat formáltam a fenyő- és hársmagok vetéséhez, amikor viszont lehetett, kimentem az erdőbe, s kivettem a részem a tisztításból, a favágásból. Abban az időben még kézfűrészsel dolgoztak. Akadt olyan törzs, amelyhez kétméteres fűrész kellett, s volt fa, amelyik csak délre dűlt le. Megesett, hogy csak húsz centit tudtunk a fűrészzen húzni, annyira vastag volt a törzs – mesélte. Csak mínusz 28 fokban hagyták abba a munkát, dolgoztak az erdőn, amennyit csak lehetett.

Végül erdész lett, a hatvanas években Sárváron végezte el az erdészeti

István büszkén mutatta meg szerszámgyűjteményét, melyekkel még édesapja is dolgozott

szakmunkásképzőt, majd erdészeti technikumba ment 1976-ban. Nyugdíjazásáig erdészként dolgozott. Már a nyugdíjba vonulás előtt elkezdte a faszerszámkészítést, először söprűnyeleket csinált.

– *Egyszer Szombathelyről jövet láttam bazárosoknál egy favellát, ami nagyon csúnya volt. Elhatároztam, hogy én is csinálok egyet, mert már csak egy ember készített ilyet. Arra gondoltam, ha meghal, nem lesz, aki ezt a mesterséget tovább vigye – mondja Réz István, aki Erdélyben is látott ilyen eszközt, de ott azt más technológiával készítették.*

1945–46-ig sok faszerszámra, többek között favellára is szükség volt. A háromágú alkalmatossággal elsősorban a szénát forgatták. Bár a vasvillával ellentétben nem ment a földbe, a széna jobban megmaradt rajta. Régen kint az erdőn készítették, ahol volt víz és megfelelő faanyag. Az ötvenes években, amikor a mezőgazdasági gépesítés teret hódított, csökkent a kereslet iránta, és fokozatosan megszűnt rá az igény. Ma már inkább díszként használják, akinek egy-két lova, tehene van, még előfordul, hogy

dolgozik vele, mivel a széna forgatásához kifejezetten praktikus. A faművesek általában lábon álló fát vettek meg, s a tövétől a legkisebb gallyig mindent felhasználtak. Főként bükkal, kőrisrel, juharral dolgoztak.

A bükk volt a „mindenes”, míg kőrisből készült a favella, a szekéroltal, a cséplőgép törekrázója, de repülő alkatrészeknek vagy akár sítalpnak is kiválóan megfelelt. Könnyű és rugalmas, de meg is kérte az erdőtulajdonos az árát. A faanyag kiválasztásához egy darabon fejszével leütötték a kérget. Ha a sejtek sűrű „böködésűek” voltak, tudták, hogy szálkásan hasad a fa.

– *Jó szerszámnyél csak egyenes szálú fából készülhet, amelyiknek átvágják a szálát, kevésbé terhelhető – hangsúlyozta a tapasztalt szakember. A kőrisnél nehéz, a juhar esetében viszont könnyű a kiválasztás, a bükk akkor jó, ha egyenes borda fut fel a törzsön. Fejszenélnek gyertyánt használtak, szívós fa, inkább hajlott, nem tört. Szerették a favágók. „Csavarodott fából nem lesz villa” – nyugtázta a szakember, ez a szerszám a legkényesebb az alapanyag minőségére. Minél*

frissebb a fa, annál könnyebben hasad. Amibe viszont nem akar a vonókés „belemenni”, nehezebb kidolgozni.

A favella elkészítése nagy gyakorlatot igényel

A fiatal fa kifaragás után gyakorta meggörbült, így készültek a kiváló hajlított lapátnyelek. A bodzát a kőművesek szerették, simítónak kiváló. Hegyi juharból a fodros szála miatt nehéz volt szerszámot készíteni, hegedűnek azonban megfelelt. Kivágva két hosszra mérték a

rönköt, úgy vitték haza lovas kocsi-
val. A favillának 3, a fagereblyének
3,2, míg a lapát- és kapanyélnak
2,4 méteres darabokat vágtak. Az

készül, melyhez speciális szerszá-
mokra van szükség, például toporra.
A plankácsot keményfa faragásához
használták, például talpfához. A

Amikor kiszáradtak, 15–20 percig
forrásban lévő vízbe meríti őket, majd
előpuhítja a marató fán és kézi erővel
belehajlítja az erre a célra készített

A keretbe helyezett vellák a füstölőkunyhóban sorakoznak

A háromágú alkalmatossággal elsősorban a szénát forgatták

alföldiek kényesebbek voltak, nekik
hosszabb nyél kellett, a fát a háznál
darabolták, de méretezésnél a szá-
radást rászámították.

Nagyon fontosak voltak a jó és a
célnak megfelelő kéziszerszámok.
István büszkén mutatta meg szer-
számgyűjteményét, melyekkel még
édesapja is dolgozott.

A faművelő szerszámokat helyi
kovácsok készítették. Valamikor
4–5 is volt a faluban, mára egy sem
maradt, az egyedi eszközök apáról
fiúra szálltak. A bognárok is eltűntek
a településről, pedig régen 150–200
pár lovat hajtottak, azzal fuvaroztak
az erdőgazdaságnak. Már lovat is
csak elvétve látni, legfőljebb hobbiból
tartanak néhányat.

Az alapanyagot a környező erdőkből
szerzi, ami lehet bükk, kőris vagy
juhar. A mester elmondja, ki kell
választani a megfelelő fát, ami nem
lehet akármilyen, csak egyenes
szálú. A fa északi oldala szívósabb.
Régen úgy hasították a rönköt kétfelé,
majd négyes hasábokra. Sukknak
mondták a mértékegységet, ami
alapján egy sukk egy vella nyelet
adott ki. A favella kézi munkával

bárddal a puha fát, általában a fenyőt
faragták épületfának. Ezt követte
a topor – ami a bárdnál kisebb
eszköz, szintén faragáshoz hasz-
nálják, főként szerszámnyelekhez.
A szalut keréktalpak készítéséhez
használták, és a nagyobb méretűt
teknővájáshoz. A vonókés az egyik
legfontosabb szerszám, sok műve-
letnél használják. Patka vésővel a
vella ágát készítették. A hatalmas
méretű kézi fúrókkal fúrták ki a
gereblye fogainak a helyét.

Visszatérve a vella készítéséhez: a
megfelelő méretűre darabolt rönköt
hasítás után a fejsze fokával kéreg-
telenítették. Ezt követte a záp és a
patka bejelölése sablon segítségével,
majd vonószékre fogták a nyers fát, és
elkezdtek elvékonyítani a vella szárát.

– *A vonókés használata fontos, aki
ezzel nem tud dolgozni szaporán,
ne is kapjon bele vellát készíteni*
– mondja. Pista bácsi szemmér-
ték alapján dolgozik, olyan nagy
tapasztalata van, hogy így teljesen
egyformák lesznek a vella szárai.
A tél a kidolgozás ideje, tavasszal
„összeveri”, azaz összeállítja a
villákat.

nagy hajtóba. Amikor a vella két
oldalsó ágát a nagy hajtóba teszi,
középről halad a széle felé, egy bal
ág, utána egy jobb ág következik,
addig rakja, amíg a széléig nem ér. A
középső ágát, ami azonos a nyéllel, a
nagy hajtóba hajlítja. Amikor kihűlt,
akkor lehet kivenni és összeverni
a záppal, valamint a jobb és a bal
ággal. Az ágak egymástól való
távolságát három ujjával méri ki.
Lefűrészezi a záp kilógó végeit és
vonókéssel szintbe gyalulja, majd
3 szeggel odaerősíti.

Ezután következik a füstölés, amit a
kert végében lévő füstölőkunyhóban
végez. Előtte keretbe helyezi a vellát,
és a két oldal ágának végét beékeli
a keretbe, hogy befelé álljanak. A
füstölőkunyhóban 24–36 órát áll a
szerszám, ahol megkapja a színét,
emellett kiszárad, és a megfelelő
alakot is felveszi. Végül az ágak
végeit kihegyezi a mester, mint
mondja, ezért lesz olyan, mint a
szarvasagancs vége.

A favella elkészítése nagy gyakorlatot
igényel, de a gereblye elkészítése
is rejt magában titkokat. Fontos,
hogy tükrös vágással fűrészeljék

ki a fogakat tartó fát és a fej nyers legyen, a fogak pedig szárazak. A gereblyefejnél vigyázni kell arra, hogy a fúrás a fa belső, puhább felére

háta is megfájdul, mire a 18–19 centis kuglikból egy kosárnyi fogat farag a vonókéssel”. Ma már nem négyszögletes, hanem

– *Mindig szerettem a fát megmunkálni. Szép. Ezt szeretni kell, egy-egy darab, ha elkészül, örül az ember, hogy jól sikerült. Egyre jobban sikerül, mennél több a gyakorlat. Ehhez sok gyakorlat kell, az az igazság – mondja. Réz István nyolcvanöt évesen ma is egész nap dolgozik, reggeltől estig. A szerszámofészterben sorakoznak a munkái: házi kenyérsütő lapát, szánkó, fejőszék, gereblye. Egy kis talicska is előkerül, ezt a dédunokájának készítette a mester. Azt sajnálja, hogy a favellakészítés hagyományát senki nem viszi tovább. ■*

Pista bácsi szemmérték alapján dolgozik, nagy tapasztalata van

essen, különben könnyen elhasad. A lyuk egy picivel kisebb legyen, mint a fogak. „Gereblyénél mindig a fogakkal kell kezdeni. Az ember

hengeres fogakat készítenek. A gereblyék mérete is változó, lehet 65–120–160–180, sőt 200 cm-es is.

Forrás:

magyarmezogazdasag.hu

Fotó: Héjji Botond

- FAIPARI SZÁRÍTÓKAMRÁK, GŐZÖLŐKAMRÁK,
- RAKLAPSZÁRÍTÓK ÉS HŐKEZELŐK,
- KONVEKCIÓS, KONDENZÁCIÓS TECHNOLOGIA, ELŐRE MEGÉPÍTETT KAMRÁKBA IS,
- AKÁR TELJES KÖRŰ KIVITELEZÉSSSEL.

Incomac képviselő: **JG-MAX BT.**
 H-6500 Baja, Grassalkovich u. 3.
 Tel./fax: +36-79/427-348 ■ Mobil: +36-70/537-5387
 E-mail: info@jgmax.hu ■ www.incomac.hu

Furnér Művek Kft.

1222 Budapest, Háros u.7

Furnér szakkereskedés Hároson,
a magyarországi furnérgyártás bölcsőjében

- Természetes furnérok
- Kétszerkéselt és festett furnérok
- Olasz Furnérok Háza - ALPI kizárólagos magyarországi forgalmazó
- Élfurnérok, éllecek standard méretekben és egyedi rendelésre

Évtizedes tapasztalat, hozzáértő szakember-gárda, az ország legnagyobb furnérválasztéka várja a régi és új vásárlókat!

...MERT A FURNÉR MI VAGYUNK...

Furnér Művek Kft.

1222 Budapest, Háros u.7. (a Furnérgyár területén)

Miszlai József: 20/953 4318.
Gácsér Csaba: 70/779 4199.
Központi tel.: (1) 424 6209.

info@bfm.hu
www.bfm.hu
/facebook.com/furnermuvek